

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ БІОГРАФІЧНОГО МЕТОДУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Максим Віталійович ГРИЩЕНКО,

*кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник,
дільничний офіцер поліції сектору превенції
ВП № 2 ХРУП № 2 ГУНП в Харківській області,
<https://orcid.org/0000-0002-6516-671X>*

Застосування біографічного методу у психологічному дослідженні полягає у збиранні та аналізі матеріалів, що характеризують життєвий шлях та розвиток психічних процесів, властивостей та явищ обстежуваного, дозволяє простежити процес формування конкретної людини, глибше зрозуміти її індивідуально-психологічні якості, риси характеру, схильності, здібності тощо. Об'єктом біографічного методу виступають, передусім, письмові джерела, всілякі документи: автобіографія, листок з обліку кадрів, пояснювальні та доповідні записи, рапорти, протоколи засідань та нарад, заяви, скарги, щоденники, листи. Цей метод у психологічному дослідженні дозволяє з одного боку синтезувати наявні дані про підекспертного простежити процес формування конкретної особистості, глибше і повніше зрозуміти її індивідуально-психологічні якості, риси характеру, нахили, здібності і ін. А з іншого - провести аналіз життєвого шляху і сформулювати судження про здатність підекспертного до певної поведінки в конкретній життєвій ситуації.

Біографічний метод вивчає в якості об'єкта життєвий шлях індивіда, точніше, індивіда як суб'єкта цього шляху. Звідси вся специфіка біографічного методу.

Біографічний метод в психологічному дослідженні має розглядатися у трьох вимірах:

1. Відповідь на поставлене експерту питання за яких життєвих подій і за допомогою яких механізмів розвивається конкретна особистість і як вона поводить себе в конкретних обставинах.

2. Біографічний метод – будь-яке використання документального матеріалу – автобіографій, щоденників, звітів очевидців, біографічних анкет тощо. Наявність різноманітних документів отриманих з багатьох джерел та їх включення в психологічний аналіз дозволяє отримати надійне документального підґрунтя висновкам експерта. Повнота аналізу необхідної кількості документів для якісного експертного аналізу дозволяє психологу сформулювати надійну основу всього психологічного дослідження, а не оперувати словами й думками лише однієї зацікавленої сторони.

3. Психобіографічний метод - це отримання інформації, яка представляє інтерес для психолога з наявної спеціальної літератури.

Судові психологічні дослідження за останні десятиліття успішно здолали рамки кримінального провадження та одержали свій подальший розвиток вже в межах цивільного процесу, відповідно отримавши і деякі специфічні риси. Якщо у кримінальному процесі експерту надається кримінальна справа з наявністю всіх необхідних документів, пояснень, допитів і т.д. отриманих у суворій відповідності до законодавчої процедури, то в цивільному процесі все дещо інакше. Експерту часто доводиться окремо збирати документи, які у сторони процесу відсутні.

Основними позитивними рисами біографічного методу є:

1. Різноманітність джерел, які прямо або опосередковано містять інформацію про підекспертного. Якщо вести розмову не про поверхове знайомство з людиною, а про глибоке наукове дослідження, що дозволяє надати вичерпну інформацію суду, слідчому, адвокату, спеціаліст має можливість звернутися до різноманітних джерел. Психолог не повинен спиратися виключно на слова досліджуваного (сторони процесу), а повинен зібрати та проаналізувати різні частини мозаїки що допомагає визначитися з напрямками дослідження та його висновками.

2. Фактологічна складова означає, що більшість матеріалів, які у біографічному методі, зосереджується на конкретних процесах досліджуваної людини. Основний захід – подія, максимально достовірна за своєю суттю. Наявність аналізованих передумов, вчинків, мотивацій та наслідків дозволяє йому простежити логіку дій досліджуваного та проаналізувати, що могло вплинути на те чи інше рішення. Незважаючи на багатий фактичний матеріал, фахівець має можливість побачити картину життя відразу, не витрачаючи часу на особисте опитування людини, що вивчається.

3. Певна динамічність аналізованої інформації що дозволяють розглянути розвиток людини в на протязі визначеного проміжку часу, а не в статично. Дані, датовані різним роком, допомагають побачити, що було раніше, що змінилося, і що саме спричинило ці зміни. Як формувалися моральні цінності, як відбувалася адаптація підекспертного у соціальному середовищі та як змінювалися його відносини з людьми.

4. Біографічне дослідження відбувається опосередковано. Цей метод вивчення особистості настільки невиразний та звичний, що людина, яка вивчається не відчуватиме тиску й хвилювання. Питання методу нагадують звичний діалог з працівником кадрів й дозволяє людині розкритися з кращого боку.

Джерелом інформації у цивільному процесі дуже часто служить сам випробуваний (його близькі родичі), його друзі та колеги. До недоліків цього методу відноситься значний момент суб'єктивізму в інформації, що збирається, оскільки вона отримана від самого підекспертного й близьких йому осіб, потерпілих і свідків (які мають різний ступінь зацікавленості). Фактично дослідження може перетворитися на одну велику розмову із зацікавленою стороною. При аналізі отриманих в процесі бесіди та пояснень даних може поставати проблема відвертості зацікавленої сторони.

Важливість застосування комплексного підходу у дослідженні обумовлюється необхідністю дотримання базових принципів, що містяться у ст. 3 Закону України “Про судову експертизу” [1], як-то: об’єктивності і повноти дослідження. Саме тому побудова психологічного дослідження на опитуванні та тестах однієї сторони об’єктивно не буде задовольняти цим принципам. Тому біографічний метод логічно розміщувати на першому місці у переліку методів, що застосовуються у проведенні експертного дослідження.

Таким чином, під час проведення судово-психологічної експертизи в цивільному процесі використовується цілий ряд методів, кількість який постійно зростає, але застосування біографічного методу є не просто доцільним, а саме обов’язковим для використання, завдяки чому експерт може з’ясувати сутність питань винесених на експертизу, одразу отримати значний обсяг інформації про досліджувані явища та сформулювати попередню гіпотезу дослідження.

Список використаних джерел:

1. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text#Text> (дата звернення: 25.09.2022)